

Sånenyt nr. 2 2020

I dette nummer

Indbydelse medlemsarrangement 27. juni 2020.....	2
Hvorfor Sånefår?.....	3
Årets gang Fjordvang Får - 1	4
Fåreavl i Grønland	8
Avl i små populationer	10
Opskrift på lammesuppe	11
Bestyrelsen kontakinfo	12

Indbydelse til medlemsarrangement/ besætningsbesøg

Foreningen inviterer alle medlemmer til et besætningsbesøg, hvor der også bliver plads til en masse social og faglig snak.

Det foregår 27. juni 2020 kl 11.00-15.00 på Hasmarkmosen 34, 5450 Otterup.

Anette har udover såner, også nogle wensleydale og karakul, så der er lidt forskelligt at se på. Hun vil fortælle om sin måde at holde får på, og bl.a. præsentere en ny overdækning, hun har fået lavet. Foreningen er vært ved frokost, som vil bestå af div. medbragte retter.

Tilmelding senest den 20. juni 2020 til webmaster@saane.dk

OBS! Vi afventer myndighedernes udmelding om forsamlings over 10 personer efter 10. maj.

HUSK at når I som medlemmer af Såneforeningen sælger Sånefår til nye ejere, kan I melde de nye ejere ind i foreningen. Den første periode er gratis for nye medlemmer.

Send en mail til Allan (acstavnscholt@gmail.com), så sørger han for resten.

I mailen skal følgende fremgå:

Navn, adresse, tlf. nr., e-mail samt CHR nr.

Husk at bladredaktøren meget gerne modtager medlemmernes billeder og evt. indlæg på attermann.tine@gmail.dk

Bestyrelsen har valgt indtil videre at ændre Formandens Klumme, således hvert bestyrelsesmedlem skriver om sin baggrund for at have Sånefår. Her er det Allan Christensen, der fortæller.

Vi flyttede til Stavnsholt (mellem Farum og Birkerød i Nordsjælland) i 1983, hvor vi købte en kondemneret ejendom med knap 2 ha land til.

Vi var to familier og byggede i løbet af de næste tre år selv vores ejendom, som vi stadig bor i. De 2 ha land skulle bruges til noget, og vi kastede os over fåreavl. Anne tog på fårekursus hos Frank Pettersson (der grundlagde Såne-racen) og blev begejstret for de sorte og brune får, som dengang også fandtes i en hvid udgave. Vi købte vores første tre får (gimmerlam) hos Frank i efteråret 1984 med aftale om afhentning i foråret 1985, fordi vi ikke havde mulighed for rimelige forhold for fårene hjemme hos os selv den vinter. (I parentes bemærket kostede gimmerne 1586 kr. stykket, og den vædder, vi købte året efter, kostede 2135 kr. Fårepriserne er således næsten uændrede til i dag; forbrugerprisindekset er i samme periode stegt med 112%).

Vi har siden øget besætningen lidt, men dog aldrig til mere end 10-12 får.

Forøgelsen er mest sket med egne lam, hvor vi så har købt ny vædder fra en anden besætning ca. hvert 3. år. Nu har vi – som pensionister, der ikke har så meget tid til overs – indskrænket til 7 får, 1 vædder og 1 bede. Beden på anbefaling af Mette Marie, så vores vædder har en legekammerat, når den ikke må være sammen med fårene.

Jeg har altid forsøgt at styre læmningerne tidsmæssigt til midten af april måned – mest af hensyn til min egen bekvemmelighed, så det ikke er for koldt om natten, hvor læmningerne mærkeligt nok hyppigst foregår. Vædderselen har gjort, at jeg i de fleste tilfælde har kunnet forudsige læmningerne for det enkelte får med plus/minus 2 dage nøjagtighed.

Franks søn, Anders Pettersson, fik os ind i Såne-foreningen i forbindelse med foreningens oprettelse i 1991. Vi blev faktisk medlem nr. 2. Året efter blev jeg suppleant til bestyrelsen, og da et bestyrelsesmedlem forlod Danmark i løbet af året, blev jeg bestyrelsesmedlem og har været det siden. Efter Generalforsamlingen i 1993 som kasserer.

Foto taget af Allan Christensen i 1985 og viser starten med får. Her Amalie med et hvidt og et sort lam

Årets gang - Fjordvang Får

af Anette Fjordvang

Starten på et uldent eventyr eller ”Det har jeg aldrig prøvet før, så det klarer jeg helt sikkert!”

Først og fremmest sagt af Pippilotta Viktualia Rullegardinia Krusemynta Efraimsdatter Långstrump, men også lidt sigende for mit fåreeventyr.

I 2006 flyttede Dan og jeg sammen og ind i hans families slægtsgård. Den gang var der lidt over 10 ha til huset, og det var alt sammen beplantet med frugttræer, og desværre også tilgroet med bjørneklo. Så for at hjælpe os med at bekæmpe bjørneklo uden brug af pesticider, købte vi i 2009 3 moderfår Shakira, Britney og Madonna, en gimmer, en bede og en vædder. Vi havde valgt, at det skulle være shropshire får af hensyn til frugttræerne og det var et godt valg, for shropshire fårene spiste ikke barken på vores træer og de var tilpas lavbenede, så de nåede ikke særlig højt op, når træerne var fulde af frugt. Desuden åd de bjørneklo med største fornøjelse, så vi blev hurtigt glade for de uldne poptøser.

Efter et år kom jeg til at købe en enkelt såne, som kom til at hedde Brunhilde. Brunhilde blev enorm høj og stor og havde en fantastisk lækker småkrøllet dybbrun uld, jeg blev forelsket på stedet. Brunhilde var ikke særlig tam og hun startede sin karriere her på matriklen med at æde topskuddene på ca. 40 nyplantede frugttræer, hvilket absolut ikke forbedrede Dans syn på ”de vilde brune sataner”. Så efter et års tid byttede jeg Brunhilde med en lavbenet rolig såne ved navn Hilda. Hilda var sød og tam, men hendes uld var stiv og grov og hun blev hurtig grå på lårene. Derfor købte jeg 2 drægtige moderfår samme sted, som jeg havde købt Brunhilde, for at få flere såner med den vanvittig lækre uld. De nye såner var vilde og direkte bange for mennesker, så de kom til at gå i en lille fold bag huset, så jeg havde en chance for at gøre dem lidt tammere.

Det var ikke det bedste køb, jeg har gjort til dato, først blev det ældste får meget sygt og jeg valgte i samråd med en dyrlæge at aflive hende og prøve at redde lammene. Desværre var alle 3 lam døde, da vi fik hende åbnet. Kort tid efter blev det andet får sygt og dyrlægen lavede endnu et akut kejsersnit, men

Smukke såner i solskin

denne gang blev resultatet heldigvis 2 levende lam. Glædestrålende viste jeg lammen frem til mine børn, hvorefter sønnen forundret spurgte, om hunden havde fået hvalpe. Men nej, det havde vores hanhund ikke....

De 2 små blev til flaskelam og August og Alfa voksede op inde i huset, så kunne de let vække mig (og resten af familien) når de lige fik lyst til en tår mælk i løbet af natten. August og Alfa blev grundstammen i min sånebesætning. Sånerne viste sig at være supergode til at spise bjørneklo og de spiser masser af frugt, men ikke bark. Langsomt blev shropshire fårene udskiftet med såner, primært på grund af sånernes smukke, brune farver, deres lækre uld og rolige temperament.

Jeg har altid været glad for dyr og har en tyrkertro på, at alt nok skal gå godt, så der-

for kom jeg på et tidspunkt til at købe nogle Boer geder, hvilket heller ikke var en ubetinget succes. De var søde og tamme, men familien hadede lugten og gederne var lidt for glade for både bark og frugt, og at holde dem bag hegn var lidt af en udfordring. Så de sidste Boer geder rejste hjem til en sød børnefamilie. Men jeg savnede at have geder, så da resten af familien havde glemt Boer gedernes unoder, anskaffede jeg mig et par Mohairgeder. Så dejlige, fantastisk krøllede og meget snaksaglige væsner skal man lede længe efter. Men gederne fik desværre lus, og noget skorpet udslæt på benene, så den ene ged skulle have klippet mohairen af, vasket benene og smurt noget fed creme på.

Jeg har en gang haft en kæmpe Maine Coon hankat, som var faldet i en septiktank og som følge deraf stivnede dens lange pels til nogle meget grimme ildelugtende dreads. Jeg lukkede Maine Coonen og mig selv inde i et legehus med en masse vand og en stak håndklæder. Da jeg kom ud, var katten nogenlunde ren og jeg lignede en, der var blevet trukket baglæns gennem et brombærkrat.

Så afvaskning af benene på en enkelt ged, kunne da umuligt blive en stor opgave. Jeg blev klogere. Geden Bellis skreg, som om jeg var ved at halalslagte hende med en sløv kniv, jeg blev bidt, stanget og jeg blev mere våd end smukke Bellis.

Så hvis jeg nogensinde bliver tvunget til at vælge mellem at vaske en lille, charmerende ged eller en stor hankat, der har badet i en septiktank, så vælger jeg at bade katten!

Min Mohairbuk var også lidt af en udfordring, han var tam og meget omgængelig, men hans store smukke horn var utrolig gode som brækjern, han bed øremærkerne af fårene gennem hegnet og han kunne tisse og ramme i en afstand af 10 meter og hans urin lugtede meget af buk. Hver tredje måned klippede jeg hans ædlere dele fri for mohair, hvilket var en opgave, der krævede mod, efterfulgt af lange bade med duftende sæber. Hvis jeg lagde ham på ryggen, mens jeg udførte intim hygiejne på ham, bed og stangede han. Hvis jeg klippede ham, mens han stod på klippebordet, takkede han med at pisse mig i hovedet. Og til min store undren ville ingen i familien hjælpe mig frivilligt. Bukken blev slagtet og de sidste Mohairgeder endte med at rejse til Jylland og lever stadig i bedste velgående hos en dejlig kvinde, som tryller al deres fantastiske mohair om til det lækreste håndspundne garn.

Men nu havde jeg jo fået øjnene op for uld og andre fibres forskelligheder, så jeg købte 2 Wensleydale gimmere i december 2016. Flotte, hvide gimmere med blå hud i hovedet og med lange, glansfulde slangekrøller, næsten lige så lækker hvid og glansfuldt som mohair. Jeg har endnu ikke så stor succes med antallet af lam på de renracede Wensleydales og jeg skal vænne mig til, at de skal have væsentlig mere foder end mine nøjsomme såner. Men de er blevet tamme, kælnes og har lært at gå i snor. Jeg har prøvet at krydse såner og wensleydales, mine krydsningslam blev store, langbenede, dog med lidt meget uld i hovedet og på benene i forhold til sånerne, og ulden blev så lækker: lang, storkrøllet, finfibret og sortbrun. Min sidste investering er 2 karakul gimmere, en hvid med horn og en sort uden, samt en kulsort vædder med flotte, store horn.

Karakulvædder Heimdal med damer

Jeg har fået scannet mine får af Carl Williams og fårenes rendezvous med vædderne har resulteret i følgende. 5 renracede wensleydale lam og et krydsningslam bestående af 25 % såne og 75% wensleydale.

Desværre var mine 3 1-års wensleydalegimmere tomme samt en 3-års og en 4-års. Absolut ikke tilfredsstillende, at de 2 meget voksne får er tomme, så af ren og skær ar-rigskab går de nu sammen med min karakul vædder Heimdal. Men jeg ved ikke, om det resulterer i krydsningslam i sommerferien eller om fårene ikke er i brunst mere. Den hvide karakul gimmer Ydun er scannet til at være drægtig med 1 renracet lam, så nu bliver det spændende om lammet bliver hvidt som Ydun eller sort som Heimdal. Mine 10 voksne såner er til gengæld temmelig fertile, scanningen viste 4 gange trillinger og 6 gange tvillinger! Desuden havde jeg sat 2 1-års såne gimmere til vædder, den ene var drægtig med 1 og den anden var tom. Så jeg forventer at få 16 renracede sånelam og 9 krydsningslam, som er 50 % såne og 50 % karakul. Alt i alt er jeg meget tilfreds med resultatet, mine 15 moderfår (10 såner og 5 wensleydales) forventes at give 29 lam og jeg forventer, at mine 8 gimmere giver 3 lam.

Alle fotos: Anette Fjordvang

Fåreavl i Grønland

af Mette Marie Lungholt

I efteråret 2019 tog jeg forventningsfuld til Grønland på et 4 ugers ophold. Mit første i landet. Jeg skulle arbejde på landets eneste lammeslagteri, som ligger i Narsaq i Sydgrønland. Det er der en grund til. Fåreavl drives kun i Sydgrønland, og en meget stor andel af fåreholderstederne er samlet i fjorden inden for Narsaq omkring Qassiar-suk. For historie-kendere er det også stedet, hvor Erik den Røde slog sig ned og byggede sin gård Brattahlid. Jeg var så heldig at komme med til fåresamling en weekend ved Qassiar-suk.

Slagteriet har kun åbent 2 mdr. om året. De første 6-7 uger slagtes udelukkende lam og får, og de sidste 1-2 uger er der kreaturer og evt. lidt rensdyr.

De grønlandske får stammer fra Island, og ligner dem stadig meget. Oprindeligt havde nordboerne får (og andet landbrug), men

En typisk fårestald

Dyr læsses af båden

da de forsvandt og inuit kulturen tog over, forsvandt også fårene. I 1920'erne besluttede nogle at genoptage fåreavl på Grønland, og der blev importeret får fra Island. Da jeg tidligere har boet på Island, kunne jeg se, at med fårene kom også meget af den islandske kultur omkring fåreavl. Staldene er bygget og indrettet på samme måde som man ser på Island. Når fårene skal ned fra fjeldet sker det ved hjælp af islandske heste og (dårligt trænede) border collier samt ATV'ere. Mange fåreholdere har desuden været på landbrugsskole på Island.

Som på Island, i Norge og andre steder med fjelde og natur af den slags, så går får og lam frit på fjeldet om sommeren. Om efteråret samles de ind i fællesskab og sorteres i levedyr og slagtedy. Dyr, der skal slagtes, afhentes af slagteriets båd, som er

et slags amfibie -fartøj fra anden verdenskrig, hvor dyrene står i 2 etager. Fra Qassiarsuk er der ikke så lang en sejltur, men dem der kommer længst fra (omkring Nanortalik) skal sejle i omkring 10 timer... Båden er meget fladbundet, for at kunne læsse og losse direkte på stranden, de steder, hvor der ikke er en kaj. Men det gør også at den ikke er ret sødygtig. Så hvis det blæser for meget, kan den ikke sejle, og så kan der ikke slagtes. Slagtelammene er generelt små, i forhold til hvad vi er vant til her i Danmark. Og også i forhold til hvad de islandske får kan præstere. Jeg tror desværre, at belægningen i nogle områder, særligt omkring Qassiarsuk, er for høj. Der så nedbidt og overgræsset ud, da jeg var på besøg. Den gennemsnitlige slagtevægt var 14-15 kg, men der var også nogle på 20-25 kg, så det kan lade sig gøre. Ud over det sparsomme græsudbud, så er de grønland-

Dyr i sorteringsfold

Grønlandske koteletter

ske fåreholdere udfordret af vinterfodringen. De laver wrap i rundballer, og der importeres kraftfoder fra Danmark (meget dyrt). Det er svært for dem at få lavet nok wrap, og særligt sidste sommer har været svær, da den var meget tør på Grønland. Min vurdering ud fra antallet af wrapballer sammenlignet med antallet af får, er at de også fodres for sparsomt om vinteren, hvilket formentlig bidrager til de små slagtelam i efteråret. Ud over de var små, så var mange af dem faktisk også ganske fede, hvilket igen kunne pege på sult i fosterstadiet. Til gengæld fejlede de ikke ret meget, når de blev tjekket i kødkontrollen. Det var primært forurening, der skulle renses væk og så gamle og friske ribbensbrud. Alt lamme- og fårekød afsættes på hjemmemarkedet, og det er populært selv om prisen ikke er lav.

Alle fotos: Mette Marie Lungholt

Avl i små populationer

af Jan Larsen (initiativtager og gedeavler)

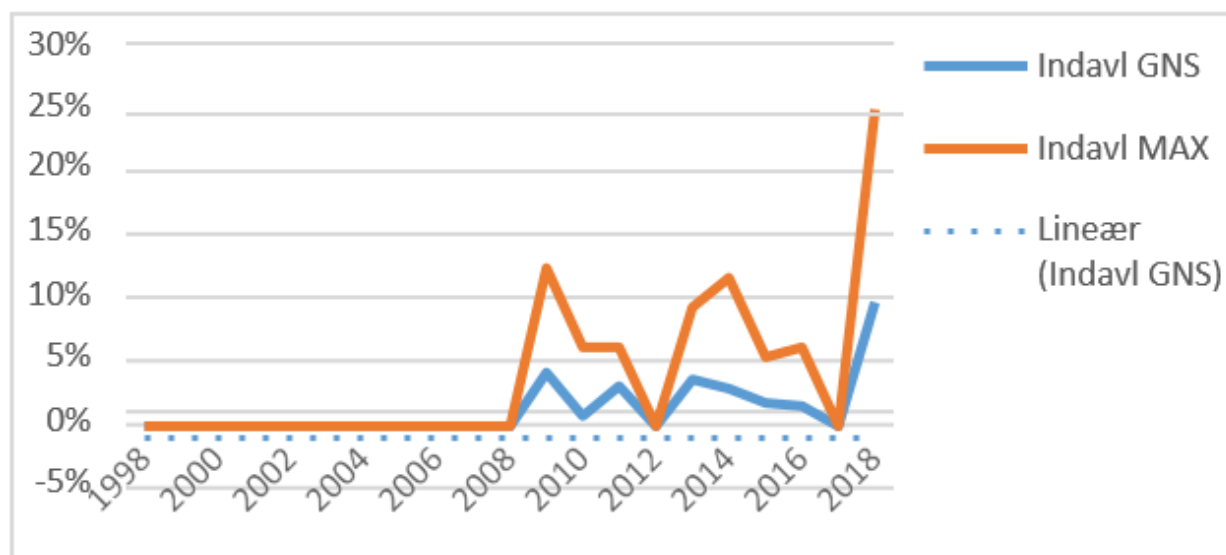
Den 1. februar 2020 mødtes 42 gede- og fåreavlere på Foulum i Tjele, tæt på Viborg. Emnet var AVL og især INDAVL. Hvilken betydning har det når vi avler og ikke har ret mange dyr, altså en lille population? Forventningerne til mødet var høje og mange: Nogle ønskede viden om avl generelt, andre ønskede værktøjer til at undgå indavl, andre ønskede at skabe netværk samt information til bestyrelsesarbejdet.

De to oplægsholdere, Morten Kargo og Anders Christian Sørensen fra Århus Universitet og SEGES skitserede til en start formålet med dagen, nemlig at vi skulle kunne vide noget om avl og indavl og på denne baggrund kunne tage nogle bedre beslutninger. Vi skulle kende vores bevæggrunde og endelig skulle det gerne munde ud i nogle aftaler. Anders Christian Sørensen indledte med at fortælle at indavl i små populationer ikke kan undgås, men kan styres så stigningen af indavlen bliver mindre. Han talte om to begreber: Indavl og slægtskab. Parring mellem beslægtede individer giver indavl. Denne parring kan være direkte, f.eks. når når morfar og far er den samme buk.

Men slægtskabet kan gå helt tilbage til en tipoldefar og når man så parrer et helt andet dyr som er i slægt med samme tipoldefar er indavlen alligevel forøget pga. forøget slægtsskab. Det afgørende i avlsplanlægningen er, hvor mange dyr man bruger og ikke hvor mange man har. Man skal styre efter at mindske slægtsskabet. Jo nærmere beslægtet jo mere indavl og dermed opnår man det der kaldes indavlsdepression.

Indavl fører til tab af genetisk variation, idet individer bliver mere ens samt faldende sundhed og produktivitet (tilvækst, mælkeproduktion etc). Vi berørte også emnet krydsningsfrodighed og det at krydse andre racer indover. Dette mindsker indavl for en stund, men udvander samtidig racerenheden og ønsker vi egentlig dette?

Senere præsenterede Morten Kargo et redskab til beregning af indavl og slægtsskab. Nemlig programmet EVA (EValutionary Algorithm). Programmet bruger en algoritme/beregningsmodel til at vise andelen af indavl og slægtsskab i en population. Desuden kan det styre det gennemsnitlige slægtsskab og sikre en avlsfremgang.

Nederst til venstre på side 10 ses et eksempel fra de nubiske geder, hvor den gennemsnitlige indavlsprocent siden 1998 er steget med 2 %. 1% er bedst.

I mine øjne efterlader mødet en række spørgsmål:

Hvor meget vil vi vægte avlsfremgangen i forhold til den fremtidige indavlsstigning (slægtsskabet)?

Hvordan skal beslutningerne bruges og kan vi i avlsudvalgene lave fælles aftaler for at mindske dette?

Kan vi få et samarbejde med SEGES om at få adgang til de registrerede oplysninger på vores dyr?

Dette håber jeg bliver en del af avlsudvalgenes arbejde fremover.

Hosstående er et resumé af rapporten fra workshoppen om "Avl i små populationer". Invitation til workshop blev bragt i sidste blad.

Rapporten i sin fulde længde kan hentes på foreningens hjemmeside saane.dk.

Lammesuppe med kikærter, 4 portioner

af Vibeke Bille Rasmussen

Det skal du bruge:

500 g skært lammekød

150 g kikærter

2 rødløg

1 lille squash

8 semitørrede tomater

1 lille dåse koncentreret tomatpuré

Salt, peber, stødt koriander, rigeligt paprika

Suppehorn eller nudler

Sådan går du:

Kikærterne skal stå i blød natten over, skylles godt og derefter koges ca. 1½ time i letsaltet vand.

Kødet brunes i olivenolie/smør efter paprikaen er brændt af i fedtstoffet.

De finthakkede/skårne grøntsager svitses med

Tomatpuré og koriander tilsættes (mængde efter smag)

Kikærterne inkl. kogevandet tilsættes

Suppen simrer nu ca. 1 time, smages til og nudler/suppehorn tilsættes og efter ca. et kvarter er suppen færdig.

Serveres med madbrød, flutes eller croutoner. **God appetit!**

Bestyrelsen

Mette Marie Lungholt
Formand / Avlsudvalg
Tlf. 22 42 63 52 e-mail: spjaette@gmail.com

Anette Fjordvang
Næstformand
Tlf. 21 67 17 81 e-mail: anettefjordvang@gmail.com

Allan Christensen
Kasserer
Tlf. 40 15 31 80 e-mail: acstavnsholt@gmail.com

Vibeke Bille Rasmussen
Sekretær / Avlsudvalg
Tlf. 50 57 68 03 e-mail: vibekebille@gmail.com

Tine Attermann
Webmaster / Såne Nyt
Tlf. 25 57 60 34 e-mail: attermann.tine@gmail.com

Hans Klindt
Suppleant
Tlf. 22 96 21 53 e-mail: klindt.hans@gmail.com

Avlsudvalg

Mette Marie Lungholt tlf. 22 42 63 52 e-mail: spjaette@gmail.com
Hans-Erik Jensen tlf. 50 46 31 02 e-mail: hejensen48@gmail.com
Vibeke Bille Rasmussen tlf. 50 57 68 03 e-mail: vibekebille@gmail.com
Suppleant Iben Dolriis tlf. 51 28 56 71 e-mail: ibendolriis@gmail.com

Forsidefoto: Tine Attermanns såner og krydsningslam født marts 2020.